

KOLIK BEROU / ZLATÉ ČESKÉ RUČIČKY

Kolik si vydělají? Kdo bere málo, kdo víc, kdo skoro nic
a komu by se mělo přidat nejvíc, abychom nakonec
nebyli chudí všichni.

 Text: Petr Kain

KONEC levné práce, chceme vyšší mzdy a platy, volají v posledních měsících čeští zaměstnanci. Není se čemu divit, v porovnání s tím, co berou lidé na západ od našich hranic, si musí většina obyvatel Česka připadat jako chudí příbuzní. Porevoluční sny o tom, že se brzy budeme mít jako na „kapitalistickém Západě“, vzaly rychle za své.

Statistiky z loňského roku ukázaly, že průměrná hrubá mzda v Česku byla sotva čtvrtinová v porovnání se situací v Německu či Rakousku. Co bylo ještě horší, z jiných statistik bylo možné vyčíst, že reálné české mzdy (po započtení inflace) rostly takřka nejpomaleji v Evropě. Podle mezinárodní odborové centrály Trades Union Congress se v Česku v letech 2007 až 2015 zvýšily celkem jen o 1,1 procenta. Růst mezd zaostával nejen za „západními“ zeměmi, ale i za státy někdejšího socialistického bloku. Pro české zaměstnance muselo být frustrující, že třeba takoví Poláci si v roce 2015 odnesli domů v průměru o čtvrtinu vyšší výplatu než v roce 2007.

Přirozeně platí, že mzdy jsou vždy odrazem stavu ekonomiky, a ta česká (vezmeme-li v potaz HDP na hlavu přepočtený v paritě kupní síly) od roku 2008 dlouho stagnovala. Jenže v posledních letech se nečekaně rychle rozjela, a tak se lidé konečně začali hlásit o vyšší peníze. Jak říká ekonom Filip Pertold z CERGE: „Když jsme dělali statistiku příjmů domácností, tak jsme zjistili, že od roku 2009 do roku 2014 stagnovaly. Z tohoto hlediska je tlak na zvyšování mezd a platů logický. Hospodářství se daří, lidé jsou netrpěliví a chtějí více peněz,“ říká.

A skutečně je také začali dostávat. V druhém letošním čtvrtletí brali Češi v průměru

Když jsme dělali statistiku příjmů domácností, zjistili jsme, že od roku 2009 do roku 2014 stagnovaly. Tlak na zvyšování mezd je logický.

ROZHOVOR STRANA 24

TÉMA STRANA 30

již 29 346 korun hrubého – o 7,6 procenta více než ve stejném období loňského roku. Když se do toho započítá i inflace, vzrostla reálně mzda o 5,3 procenta, tedy nejrychlejším tempem od začátku roku 2007. Nejvíce si polepšili lidé na nekvalifikovaných pozicích ve výrobě, logistice a maloobchodě. Takzvané modré límečky jsou na tom podle ekonomů lépe jednak díky prudkému zvýšení minimální mzdy, a pak i díky tomu, že česká ekonomika je závislá na produkci s nižší přidanou hodnotou, kde jsou lidově řečeno důležitější ruce než hlava.

Jenže právě to je kardinální problém české ekonomiky a důvod, proč Češi vydělávají tak málo. Domácí firmy většinou vyrábějí meziprodukty, tedy součástky, které se vyvezou a teprve v zahraničí z nich vzniknou hotové výrobky. Cena součástek je logicky nižší než cena hotového zboží, a tak čeští zaměstnanci také berou méně.

„Abychom mohli být vysokopříjmovou ekonomikou, musíme tu mít firmy, které přijdou s něčím novým a jsou schopny to celosvětově prodávat. Zatím jsme ale spíše dodavatelskou ekonomikou. Dodáváme něco jiným zahraničním firmám, které z toho vytvoří produkt, s nímž pak jdou na trh a shrábnou hlavní marži,“ říká Filip Pertold. Dokud nezačneme věci vymýšlet a prodávat je na zahraničních trzích, situace se nezlepší. Podle Pertolda je to jeden ze tří zásadních problémů na českém pracovním trhu. Těmi dalšími dvěma jsou bídné mzdy žen a také „zločinně“ nízké platy českých učitelů.

Příběh první:

Odrazit se od dna

O tom, jaké to je vyžít s pár tisícovkami na měsíc, by třicetiletá Marie (není to její

Průměrná mzda v zemích OECD

(v dolarech za rok)

Lucembursko	62 656
USA	60 154
Švýcarsko	60 124
Island	55 984
Norsko	53 643
Nizozemsko	52 833
Dánsko	52 580
Austrálie	52 063
Irsko	51 681
Belgie	49 587
Kanada	48 403
Rakousko	48 295
Německo	46 389
Francie	42 992
Velká Británie	42 835
Švédsko	42 816
Finsko	42 127
Nový Zéland	39 397
Japonsko	39 115
Španělsko	37 333
Itálie	35 397
Slovinsko	34 965
Izrael	34 023
Korea	32 399
Chile	28 434
Polsko	25 921
Řecko	25 124
Portugalsko	24 529
Česko	23 722
Estonsko	23 621
Slovensko	23 508
Lotyšsko	22 389
Maďarsko	21 711
Mexiko	15 311

Kolik procent HDP jde na školství

Velká Británie	6,6
Dánsko	6,5
Nový Zéland	6,4
Jižní Korea	6,3
Kanada	6,2
Norsko	6,2
USA	6,2
Island	6
Austrálie	5,8
Belgie	5,8
Izrael	5,8
Portugalsko	5,8
Finsko	5,7
Mexiko	5,4
Nizozemsko	5,4
Švédsko	5,4
Francie	5,3
Chile	5,2
Estonsko	5
Rakousko	4,9
Turecko	4,9
Irsko	4,8
Lotyšsko	4,7
Polsko	4,7
Švýcarsko	4,7
Slovensko	4,6
Japonsko	4,4
Německo	4,3
Španělsko	4,3
Itálie	4
Česko	3,9
Slovensko	3,9
Maďarsko	3,8
Lucembursko	3,6

pravé jméno, redakce ale její identitu zná) mohla vyprávět hodiny. Po mateřské dovolené nastoupila nedávno jako pomocná síla do jednoho z obchodních řetězců. Doplňováním zboží do regálů si na poloviční úvazek vydělá necelých 15 tisíc korun hrubého. Ze zhruba dvanácti tisíc, které jí přijdou na účet, jí ale každý měsíc devět tisíc spolkne úroky z několika úvěrů, které si v posledních deseti letech vzala. „Mám dluhy asi za čtvrt milionu. Postupně se to nabalilo, stačil jeden mimořádný výdaj, a už to jelo. První půjčku jsem si vzala na cestu do Anglie, bylo to 50 tisíc, a nakonec jsem musela splatit čtyřnásobek,“ vypráví.

Žije devět let s přítelem, který je ze zahraničí a v Česku má dočasné povolení k pobytu. Je sice zaměstnaný, ale když společně zaplatí měsíční splátky dluhů, nájem za byt a další nezbytné výdaje, zbude jim na jídlo. „Jím maximálně dvakrát, někdy jen jednou denně. Na víc nejsou peníze. Když se malá narodila, neměli jsme o Vánocích na dárky. Kdybych ji ale neměla, tak to normálně zabalím, vždyť mě nic nečeká na tomhle světě. Co s takovým životem bez perspektivy,“ vypráví Marie. Jak ale obratem dodává, má vlastně štěstí. Když přijde domů, čeká na ni přítel, o kterého se může opřít. Její známé, které jsou na tom finančně podobně, mají často tři nebo čtyři děti a musejí se o ně starat samy.

Příběh Marie je jen jedním z mnoha. Jak říká Pertold, jsou to právě ženy, kdo tvoří většinu české nízkopříjmové populace. Zhruba čtvrtina pracujících žen v Česku má výdělek nižší, než jsou dvě třetiny mediánu. Muži jsou na tom lépe, stejně bídný příjem má 16 procent z nich. Důvodů,

proč zrovna ženy berou tak málo, je několik. Jednak je to „zásluha“ rodičovské a mateřské dovolené, která patří v mezinárodním srovnání k nejdelším na světě. Většina maminek s malými dětmi tak v Česku nadlouho vypadne z pracovního procesu – v práci je jen asi pětina Česek s dětmi mladšími tří let. Třeba ve Švédsku přitom zůstává zaměstnaných téměř 72 procent matek s dětmi do tří let věku a zaměstnanost žen se nesnižuje ani s přibývajícím počtem dětí v rodině. Do peněženek českých žen se tak vyvrtávají dvě díry najednou. Snižují se nejen jejich příjmy v průběhu mateřské dovolené, ale i později. Po dlouhé „dovolené“ se totiž hůře vrací do pracovního procesu, zvyšuje se u nich riziko nezaměstnanosti a snižuje jim to budoucí výdělek.

Aby toho nebylo málo, české ženy jsou podle Pertolda v domácnosti stále jako v kleštích. „Jsou to primárně ony, kdo se musí starat o domácnost a děti, právě ženy jsou s nimi doma na rodičovské, případně když jsou nemocné, a tudíž musí mít zaměstnání, které jim toto všechno umožní. A nejde jen o děti, na ženách je i největší břímě starostí o jejich rodiče. Mají to skutečně, vzhledem k jejich roli v české společnosti, objektivně těžké, zejména pak ve srovnání se zahraničím,“ říká Pertold. Není tak divu, že Česko patří k zemím, kde jsou největší rozdíly v platách a mzdách mužů a žen. Podle údajů ministerstva práce a sociálních věcí berou ženy ve veřejném sektoru v průměru o 17 procent méně než muži, v tom soukromém pak mají mzdy dokonce nižší v průměru o 24 procent. Stát by se měl podle Pertolda více zajímat o to, co může udělat, aby měly ženy na trhu práce větší volnost, aby byly sebevědomější a mohly si

MARIE
Věk: 30 let
Povolání:
Pomocná síla
v supermarketu
Mzda: 15 tisíc korun

Kdybych neměla dceru,
tak to normálně zabalím,
vždyť mě nic nečeká
na tomhle světě.
Co s takovým životem
bez perspektivy.

vybrat práci, kterou skutečně chtějí. Mezi tyto možnosti patří nižší zdanění práce, státem podporované služby pro děti a pro seniory.

Příběh druhý:

Recept na zchudnutí populace

Mateřskou školu v Sokolovské ulici v Praze naplňuje kakaofonie zvuků. Skrz dětský dupot, křik, smích i občasné pláč jsou slyšet pokyny maminek a tatínek popohánějících své ratolesti. Je pondělí ráno, v jedné ze tříd proplouvá chumlem dětských těl čtyřicetiletý muž. Jmenuje se Jaroslav a v mateřské škole pracuje od svých pětadvaceti. Když se to přepočítá na hodiny, jsou s ním děti v týdnu skoro stejně často jako se svými rodiči. Ve výchově a vzdělání malých kluků a holčiček hraje nezastupitelnou roli. Podle ekonomů má Jaroslav na životy dětí dokonce větší vliv než učitelé na střední či vysoké škole a logicky by tomu měl odpovídat i jeho plat. Jenže neodpovídá.

Jaroslav má po patnácti letech praxe necelých 22 500 korun hrubého. Aby se užíval, má dvě vedlejší zaměstnání, v divadle dělá šatnáře a uvaděče a také provádí na zámku. Rodinu nemá. Jak říká, příliš mužů v této profesi nevydrží. Když si dělal před pěti lety soukromou statistiku, zjistil, že v celém Česku zastává práci učitele v mateřské školce na 120 mužů, tohle číslo posléze kleslo na 80. „Někteří kolegové a kolegyně tu bídou platovou situaci vydrží, někteří odpadnou a někteří to neřeší, protože se o ně jejich partner finančně postará,“ říká Jaroslav. Jak dodává, ještě horší to bylo před patnácti lety, kdy začínal s devíti tisíci korun hrubého. „Jak jsem to zvládl, nechápu,“ říká. Spočítal si, že když ve své profesi vydrží do důchodu,

JAROSLAV
Věk: 40 let
Povolání:
Učitel v mateřské školce
Plat: 22 470 korun

Jsem mírný optimista a věřím, že bude líp. Víte, peníze nejsou všechno, ale bez nich to nejde.

bude dostávat měsíčně 7500 korun. „To vážně nechci. Ale jsem mírný optimista a věřím, že bude líp. Víte, peníze nejsou všechno, ale bez nich to nejde,“ říká.

Že jsou na tom čeští učitelé na všech stupních vzdělávacího systému špatně, je dlouhodobě známo. Ze statistik OECD vyplývá, že v přepočtu na studenta jsou kantoři ve světě placeni hůře již jen na Slovensku, v Turecku nebo v Mexiku. Roční platy učitelů s 15 lety praxe a běžnou kvalifikací (bez nenáročných složek platu) dosahovaly u nás průměrně pouze 17 146 dolarů v paritě kupní síly v předškolním vzdělávání a 18 324 dolarů na základních a středních školách. To není ani polovina sumy, kterou si domů v průměru odnesou učitelé v zemích OECD.

Z porovnání platů českých učitelů s platy ostatních vysokoškolsky vzdělaných lidí v Česku pak vychází, že tvoří pouhých 55 procent, což je vůbec nejnižší poměr ze všech zemí EU. Nelze se tak divit, že řada potenciálních učitelů nakonec skončí jako státní úředníci – vydělají si prostě více. „Když se podíváte na platy učitelů, tak je to tragédie. Musíme si uvědomit, že když budou chudí učitelé, budeme v budoucnosti chudí všichni,“ říká Filip Pertold s poukazem na to, že tato vzájemná závislost mezi kvalitou školství a ekonomickým růstem je již kvantitativně prokázána. „Podfinancování učitelů u nás je zločin, a znamená to, že o učitelkou profesi mají zájem spíše horší studenti,“ rozčiluje se ekonom.

Ještě větším zločinem pak podle něj je, že nejméně berou lidé jako Jaroslav: učitelky a učitelé v mateřských školách. „V celém cyklu vzdělávání je vždy nejdůležitější to, co je na začátku,“ říká Pertold. Dokládají to i výsledky výzkumů – tento

Procentuální rozdíly v mzdách mužů a žen

Soukromý sektor

Německo	24,6
ČR	23,4
Kypr	23,4
Portugalsko	22,8
Nizozemsko	21,8
Slovensko	20,9
Itálie	19
Švýcarsko	18,3
Polsko	17,9
Španělsko	17,8
Norsko	17,6
Litva	17,5
Finsko	17,2
Island	16,7
Dánsko	15
Lotyšsko	14,2
Bulharsko	13,5
Maďarsko	13,4
Švédsko	12,2
Belgie	9,6
Slovinsko	7,8
Rumunsko	6

Procentuální rozdíly v platech mužů a žen

Veřejný sektor

Bulharsko	22,5
ČR	20,8
Lotyšsko	19,4
Finsko	19
Švýcarsko	17,9
Litva	14,4
Portugalsko	13,6
Maďarsko	13,5
Německo	13,4
Slovensko	13,4
Španělsko	13,3
Nizozemsko	13
Rumunsko	12,2
Island	12,1
Dánsko	11,9
Švédsko	11,7
Slovinsko	11,1
Norsko	10,6
Polsko	5,9
Itálie	2,9
Belgie	0,4
Kypr	-6,8

fenomén se nazývá Heckmanova křivka. Každá utracená koruna nebo hodina strávená s dětmi má největší užitek u předškolních dětí, s přibývajícím věkem dítěte pak užitek klesá.

„Jasně je to vidět na romských dětech. Když je rodiče nedají do školky a doma s nimi nemluví česky, tak to pak nejsou nikdy schopny pořádně dohnat,“ vysvětluje Pertold.

Významu mateřských školek by mělo odpovídat i ohodnocení lidí, kteří v nich učí. Tak tomu ale v Česku není. Průměrný hrubý příjem učitelky a učitelů v mateřských školách očištěný o vysoké příjmy ředitelů byl loni podle iniciativy Pedagogická komora na úrovni lehce přesahující 23 tisíc korun. Průměrná hrubá měsíční mzda v České republice byla přitom 27 589 korun.

Nedávné plánované zvýšení učitelských platů je podle ekonomů určitě věcí záslužnou, nesmí jít ale o jednorázovou záležitost, nýbrž o dlouhodobý příslib. Jak říká Pertold: „Je zapotřebí, aby si politici dali závazek, že školství je pro ně prioritou a že platy učitelů budou zvedat dlouhodobě. Studenti, kteří se rozhodují, zda půjdou učit, musí vědět, že jde o dobře ohodnocenou práci.“ Jedním z řešení by podle ekonomů třeba mohlo být nastavení platů učitelů jakožto násobku průměrné mzdy, stejně jako tomu je například u ústavních činitelů.

Příběh třetí:

Peníze na vyšší mzdy jsou

V pražském panelákovém bytě sedí u počítače třiatřicetiletý muž. Jmenuje se Zbyněk, je absolventem Střední průmyslové školy a v současnosti pracuje v týmu, který se stará o softwarovou správu call centra Deutsche Telekom. Zbyněk je svobodný a dvoupokojový byt si pronajímá ještě s jedním ka-

Nechceme tu přece žít
nízkoproduktivní firmy
a špatně placené profese

marádem. To se ale brzy změní, bude si kupovat vlastní bydlení. Před pár dny se mu totiž změnil život, získal novou práci.

V té současné bere zhruba čtyřicet tisíc korun hrubého, se mzdou byl ale dlouhodobě nespokojený a žádal o její zvýšení. Přidáno však dostal jen pár tisíc korun, a tak se začal poohlížet po jiném zaměstnání. Hledání nedalo moc námahy, firma si ho vlastně našla sama. „Je poznat, že v mém oboru je nouze o lidi, posledního půl roku mne najednou začalo kontaktovat velké množství společností s pracovní nabídkou,“ říká Zbyněk. S jednou z nich se nakonec dohodl.

Bude mít poněkud náročnější náplň práce, zároveň ale podstatně více peněz. Konkrétní výši mzdy říct nechce, oproti současnosti bude ale prý brát násobně více. Jeho příklad názorně dokládá, že prostor na výrazné zvyšování mezd v určitých firmách je. Podle Pertolda byla v Česku dlouho potíž, že je rozdíl v průměrné produktivitě českých a zahraničně vlastněných firem. Ty zahraniční si mohly dovolit platit nižší mzdy, protože dobře věděly, že jejich zaměstnanci nemohou odejít do méně produktivních firem – ty jim prostě vyšší mzdy nemohly zaplatit.

Teď se ale situace změnila, je plná zaměstnanost, firmy nemohou sehnat lidi, a tak i ty produktivnější firmy musí přidávat. Podle Pertolda lze nyní čekat, že se mzdová náklada přesune i do některých méně produktivních firem, které budou muset zvedat mzdy. „Některé firmy to dozajista nepřežijí. Ale to je v pořádku, to je zcela přirozený proces, který přece všichni chceme. Nebo tu snad chceme nízkoproduktivní firmy a špatně placené profese?“ říká ekonom. ■